

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУН илеткелиниң уланчызы

(Эгеи 1-ги арыма).

Ажылчынары болгаш албан-хаакчыларны кызырган ажыл дүңүчө план боугаар шилдерини ажил төлөвирин өзөктөйпн тургаш боттандырып турар, а моон-биле кады ажил төлөвирин чүрүмчүлүг таллазы-биле хемчеглерин лары утга чорудуп турар уластуу адырларын хой уруузуна ажил төлөвирин ылаңгы эвөөш шалынып ажылдакчыларга дык бедир.

Пенсия хандырылганы сөөлү чылдары бистин чүрүвүстэ дык экижөө. Улустун амьдыралының денелин улам ийи бедиринге чугула ужу-дузалыг өске-даа хой-хой хемчеглер баз боттанган. 1959 чылда болгаш бо чылдын эгезинде чонуну херегелениң элзон хой бараннарына күрүениң үрүмкөп сазар өрткөткөн чылга таарышты санаарга 11 миллиард ажыг рубль болуп нити түгө чыгыларын ботандырган. Үрүмкөп сазар өрткөткөр чоруп өстөргө, мал чаныны үстөргө, фотоаппараттарга, шактарга, чадаг тергелерге, галитерге бараннарына, эм айманга болгаш өске-даа бараннарга чыгарган. Нитиңиң чөмөчөлүгү улам-на кылаарып, экижип турар. Школа-интернаттар тургустунган, ажил тударының чарыгалдары колдуунда-ла күрүениң күсели-биле болуп өрөнжикчлер хүнөөр школар организастаттынып турар.

Коммунист партия болгаш Совет чазак улустун чоннарнын чурттаар еран-бажын байдалдарын экижидер дугайында улау салгы салып турар. Сөөлү үш чылдарына дургузунда 204 миллион дөрбөлчүн метр нити шалду, тодоткайларга планда көрдүнгенинде 16 миллион дөрбөлчүн метр хой шалду чурттага бажынары туттунган.

Коммунист партия болгаш Совет чазак улустун амьдыралын экижидер чорукту бодунун ажил-чорудулазының кол сорулгазы кылдыр көргөш, ол дугайында дык хой чүдүлери кылган болгаш кылгып турар дээр дугайын бо бүгү бүтүрүлдиз-биле чугулап турар-дыр.

Улустун амьдыралының денелин чайгылыш чокка өстөрүл хандырып, бүтү-нитти болгаш халас социал строкования, күрүнеден төлөлгөп шалган, халас өрөдөлгөн, бүгү ажылчы чоннарнын ажил-биле бүрүн хандырылгызын боттандырып тургаш халас өмнөк чорукту чүрүмчүлүг чорудары дэни мыкш шак ийиң, алмас ханымалды буяның чагай планнарын амьдыралга кыдыр-бир элчилтиги күрүнеңиң чазак боттандырып чорудуп шыктар бе ичаш?! Чок, миллион-миллион кижилерин күш-ажылы-биле тургустунуп турар кончаларың кол нурулап ийилгелениң бүгү экономиктиң амьдыралын контролдул чыгарып турар эң улау монополияларын апарта-хаакчыларынча кирип турар болган ужурунда, капиталист чурттарын чангыс-даа чазак ол чикеттиң бажынары кылгып шыдаас. Монополистер ол кончаларын кыдыр-бир өске экижидер-биле дуважынарына, ол кончаларын ужуң ажылчынарың ажил төлөвирин улагаттырыңа, оларын амьдыралының денелин бедиринге, оларын өрөдөлгөн болгаш өмнөкөлгөн төлөп бөзөргө чөре сонуургалдыт эвес. Бир эвес ийиң чү-бе болу бээр болза, ичаш капитализм-даа капитализм эвес болу бээр ийиң.

Социализмниң чурттарына дэди хойлу болза кижиниң чагай чорунуң дугайында салгы салышың, а капиталист чурттарда—монополистерин байдыр төлөө, ажил-көчкүлү азыры болуп. Бистин чүрүвүс экономиканы хөгжүдеринге болгаш улустун амьдыралының денелин бедиринге кыдыр чөмөчөлүгү чедип алган. Ичашың бе бистер оон-даа ийилди чоруп ужурут бис. Ичашың бистер улустун чагай байдалын экижидериниң улам-на өндүрүп турар планнарын төлөп турар-дыр бис.

Партияның Тен Комитетинде болгаш Совет чазактын дэ-канын боугар бистин планнаар органнарымыс чокку 20 чылдарда чуртун экономиктиң болгаш культуруг хөгжү-

дениң перспективтиң планын ажиллап кылгып турар, ол план коммунизме орутап чурттуң өстүп көрбөз дүргө-биле бурунгаарлы чорунуңа перспективаларын ажилдыр.

Эң чокку үеде совет улустун улам-на эки, улам-на бай-лак болгаш өрүшкүлүг чурттарының бүтү-ле аргалары бисте бар.

Ажылчынарың болгаш албан-хаакчыларын ажил төлө-вирин баз колхозчуларын оргуларын күрүдериңиң, а оа ишкеш бараннар өртөн чигедириниң таллазы-биле СЭКП-нин XXI съездиниң айтыган уламышкыны Партия бол-гаш Чазак чайгылыш чокка боттандырып чорудуп турар.

Бисте национал оргуларын дык улуг кээсе социалист бодуругелерин ажилдакчыларын арынага оларын уластурун күш-ажылының санына болгаш шынарына дүүш-тур ажил төлөвирин кылдыр хувааттынып турар.

Ажил төлөвирин улам ийи өстүр болгаш чүрүмчүлүг чорук бодуругелерин төлөдериңге ажилдакчыларын ите-рилдыг сонуургалын хандырып, күш-ажылың бодурукчу-луг өстүрөгөн, мержепай бедиринге, техникалы сый-зырапайжыларынга ийи болуп. Ичашың-даа ажил төлө-вирин кижиге социалист нитилегин берип турар бүтү-ле эки-жидер бооп чазаккан кызыгаарлыгың берес.

Капитализмниң байдаларына ажылчынарың болгаш албан-хаакчыларын амьдыралы ажил төлөвиринде, а фер-мерлериниң—рынокка боттарың ажил-агыйынын проду-кцияны сактапканда ботун долузу-биле хамарып турар. Капиталист нитилеге ажылчы чоннарнын амьдыралын денелин бедиринге кыдыр-даа чарыгалдарын бары-ла үндүрбей, оларын кижиге бүрүчүн бодунуң көтүм билсин дээш сула салып турар.

Социализм үеинде улустун амьдыралының денелин кө-дүрөп дугайында нитилегин салгы салышыңын эң-не ян-жы-бүрү хевирлерин бооп илереп турар. Күш-ажылың тө-лөвирин бедиринде болгаш өрткөткөн чигедиринден ан-гыла, совет кижиниң амьдыралының эң ийи байдаларын тургустунуңа нитилеге фондустарын күсели-биле чөп бажың дузалыг бооп турар. Ол фондустарын күсели-биле чөп бажың халезиниң чик төлөвирин турда чагайжыды туттунган чурттага бажынарың-биле хандырып турар. Амьдырал хандырылганы экижип, уруларын албан чөдөргөң текти-зи калларып турар. Бисте улус өрөдөлгөн халас болгаш сүргүндүргө стипендияны төлөп берип турар. Ол фондустарын күсели-биле ажылчы чоннарнын дыштангызын органи-застаттынып, медициналы халас хандырылганы боттанып, өрөдөлгө чөдөрлөр, клубтар, кинотеатрлар болгаш культу-раның өске-даа албан чөдөрлөр, спорт дөргөлгөдөр болгаш оон-даа өскөкө туттуруп турар.

Нитилегин херегел фондустарын калыптырының тал-зында, ол фондустарын ажылчы чоннарнын социал-культу-руг хандырылганы экижидериниң хөдөөдө улау чедип-шү-лүгү бар. 1959 чылда күрүне бюджетинде болгаш бодуру-га чөдөрлөргө ашма-хөргөңиниң күсели-биле чонун ханды-рыңа, пенсилар, псебонелер болгаш өске-даа төлө-гөлөр баз чигеделер тысырыңа 230 миллиард, азы 1940 чылда турганында бары-ла 5,5 катан хой рубль чарыг-дытыңан.

Нитилегин херегел фондустарын улам ийи калыптыр-гуд амьдыралга, күш-ажыла, кижилерин арында хары-ла-здарга коллективизм улам күштүү-биле бажылаатынып тургустунар болгаш хөгжүрү, коммунизмин улам-на өзүп турар кижилерин улам-сарымың ажылга четтирериниң чачык билгелери ажилдакчыны тургустунар апар. Ич-ашың, коммунизм бодуну буяның чагай принциптерин бүгү дэлегини мурнуңа киргүрүп турар, ол принциптерин үндөниң кижиниң ас-кежиниң дугайында салгы салыш-кын бооп турар.

II.

Үндүрүглер тыртарын соксадыры—улустун чагай байдалын бедир таллазы-биле чугула хемчег

Эштер депутаттар! Совет кижилерин чагай байдалын улам ийи соксап чокка бедиринге уланган хемчеглер-ниң арында чурттагы чондан үндүрүглер тыртарын сок-садыр чорук чугула чери элөп турар. Ол болза экономика болгаш политика таллазы-биле чугула ужу-дузалыг улау хемчег болуп.

Үндүрүглерден хосталыры — ажылчы чоннарның ша-саалдан бээр бодоп чоран күзели. Ичашың-даа ол чорук капитализмниң үеинде боттандырынып болуп турган бе? Канчыл-ба бодунмас турган. Үндүрүглер дөргө херек кы-рында капиталист күрүнеңиң экономиктиң үндөниңиң мөзү-шынары, оон бүтү-ле ажил-чорудулагарын боттанды-рыңа эң кол, чүчүң-биле-даа солдатунас сая-хөө сууру болуп турар болгай.

Будуругелер чөпөк-херекселдериниң — заводтарын, фабрикаларын, транспортун, черин болгаш өске-даа чүдө-лерини шүтүзү азы хой нуруузу капиталистерниң колунда турар ужурунда чангыс-даа буржуа күрүне үндүрүг чок-ка туруп шыдаас. Чөпөкөлөшкөннөрин эндере боду-ринге, күрүне аппаратын хандырыңа болгаш өске-даа ийиң хевирин чарыгалдарга ажитаар дээш капитали-ст күрүне чурттагы чонга чүгө аар үндүрүгелерин оонап турар эвес, харин-даа күрүне чөшкөннөрин тардырын кал-ба-биле ажиллап турар. Амьдыңда чөшкөннөрин төлөдөр болгаш оларын таллазы-биле хуулар төлөдөр чоруктарын чо-га үндүрүг оонарын көүдөлдү тургаш боттандыар төлөдө капиталист чурттарың күрүне чөшкөннөрин чазак-ча үн-дүрүгелерин тырттарын болдуар деп Маркс айтыган.

Хөгжүлдениң бүтү-ле үе-чалдарында капитализмниң ошалаңчак демектериниң бирөөсү — чурттагы чондан алып үндүрүгелерин соксап чок өзүшкүчү болуп. Шериг чарыгалдарының дык улуг өскөн-биле болгаш күрүне аппаратының денлин улгатаканы-биле холбашты империа-лизм үеинде үндүрүглер оза улгатак. Буржуа күрү-нелер болза, капиталистерге болгаш оларын монополист өвилелеринге бараан болушаан, үндүрүгүн үргүзгөн ха-мыкты мурнуңа ажилчы массаларын агиннерине чүдү-рер. Будуругелер чорудулазының үеинде капиталистерниң таллазында ажилчин ангыта таварыштыр турар даралы-биле чөргөшөтүр буржуа күрүне болза, ажил төлө-вириниң улуг кезин чүдү-бүрү үндүрүглер хевирин кылдыр албап тургаш тырттып алышаан, ажылчы чоннарны ба-за дэги дарлап турар.

Ичашың ол ам теорияның алтыры эвес, ол практика-ны, капиталист чурттарда амьдыралдык бодуну айты-ры-дыр. Сөөлү 20 чылдарын дургузунда үндүрүг кли-риделер Американың Каттышкан Штаттарының бюджетин-ге сес катан, Англияның бюджетинге — 5,5 катан көүдөз.

Буржуа экономистерниң санап турары-биле алырга, дөрт болгаш дөрт үндүрүгелерин тыртканын түнелинде өрт-мак америка өр-бүленин оргулазы 30 хуу кулап турар. Капиталист өске-даа чурттарда ажылчы чоннарны оргу-галары баз-ла ийи чикеттиң кулап турар. Чижээ, ийи-дөрт орула Англияда 22 хуу, Францияда — 28 хуу, Ита-лида — 20 хуу болгаш Барын Германияда — 30 хуу ку-лап турар.

Ажылчы чоннардын үндүрүглер хандырамы урчулчу-ле улгадып турда капиталист монополияларга үндүрүг онал-галары чүгө улааттайын турар эвес. Харин-даа эвөөш турары оза тодарай. Тускай сан-түнекелерин боугар аларга, Американың Каттышкан Штаттарында үндүрүг ха-вырылганы 1952 чылда 82 миллиард доллар турганында 1958 чылда барың 100 миллиард доллар чедир өскөн. Оон-

биле кады корпорацияларын кончазында олчак-ажык үн-дүрүгүн хавырылганы ол-ла үениң дургузунда 22-ден 18 миллиард доллар чедир кулап.

Англияга үндүрүглер 1954 чылда 4 миллиард 354 мил-лион фунт стерлин турганында 1959 чылда 5 миллиард 475 миллион фунт стерлин чедир, азы 25,7 хуу өскөн.

Капиталист нитилегин хөгжүлдениң дүрүм боугар чүдө-лериң чугаалаарга ийиң-дыр. Капиталист чурттарын үндүрүгелериниң азырын мөчкүн-иң ажылчы массаларын кармаандан ашма-хөргөңини монополияларын ишкер кармаанарынча улау сасөс ышкып кылдыр кири сөрүп турар, олар колдуунда-ла үндүрүгел-рини күсели-биле төлөткөннө турар шериг чарыгаларында канчаар-даа аажок хой ажил-көчкүлүг бажын ажы-рып турар. Монополияларын кончалары дайын мурну-нда үе-биле дензөргө дык хой катан көүдөлдө билдир-гө болгай. Кончалар күштүү-биле көүдөлдө турда-ла моно-полиялар күрүне бюджетини күсели-биле хой ашмаанды-рышыкыны база ап турар. Чондан ап турар үндүрүглер бо үениң капиталист күрүнелерини оргуларын хой ну-руузу болуп турары тускай парлаан сан-түнекелерден бөзиң өстүп турар.

Күрүне оргуларын нити түнүгө үндүрүглерден кириделер (корпорациялардан алган олчак-ажык үндүрүг чокка) 1958 — 1959 бюджет чылдында: АКШ-на — 70 хуу, Англияга — 75 хуу, Францияга — 73 хуу, Италияга — 88 болгаш Германияның Федеративтик Республикасына — 77 хуу болган.

Үндүрүг хевирин кылдыр алганы канчаар-даа аажок хой хөргөңини капиталист күрүнелер бирги эөлчөгө дайын сору-галарына ажиллап турар. Американы Каттышкан Штаттарының федералдык бюджетиниң шериг сорулга-ларына чарыгалдары бо бюджет чылдында 58,3 хуу, а колдуунда чөпөкөлөшкөннөрин эндере бодури-биле хол-башкан күрүне чөшкөннөриниң чарыгалдары-биле кады-бүтү бюджетини 70 ажыг хуузу болуп турар.

Оон ангыда капиталист күрүнелер бюджет хөргөңле-риниң дык хой кезиниң полицияның аппаратын хандыра-лына болгаш өске-даа бодурукчу эвес чарыгалдарына ажиллап турар. Оон-биле кады чырыдышыңа болгаш ка-дык камгаламыңа чарыгалдар капиталист чурттарын бюджеттеринде денди эвөөш.

ССРЭ-ниң күрүне бюджетин болгаш социалист өске-даа чурттарын бюджеттерин капиталист күрүнелерин бюджеттерин-биле канчал-даа дөмөйлөшөс. Ол бюджеттерин үндөниң ытталы нитилег системаларының — социализм-ниң болгаш капитализмниң боттарыны ийи аны бол-ганында, социалист болгаш капиталист күрүнелерин ажил-хүлөдөлгөри принци таллазы-биле ангы-ангы болуп турарында болуп.

Социализм үеинде ажил-агый чылдарының хой ке-зини ашма-хөргөңини нити күрүне фондусту тургузарынча кирип турар. ССРЭ-ниң күрүне бюджет чуртун национал оргуламын кээсе болуп турар болгаш ол болза үдөтүрүп, кээсе ажил-агыйны, транспортту база улус ажил-агыйның өске-даа адырларын плин боугар хөгжүдөрүнче, ажылчы чоннарнын материалдык чагай байдалын болгаш культу-рут денелин бедиринче база күрүнеңиң өске-даа херег-лелеринге уланган болуп турар.

Улус ажил-агыйның бүгү адырларын күчүлү көдү-рүшкүнү бистин күрүнеңиң бюджет куралдарының чай-гылыш чөк өзүдөзи, сая-хөө-кредит системаның болгаш ашма-хөргөңиниң тургусту кылдыр бажылаарын ханды-

рып турар. 1950 — 1960 чылдарда бистин күрүнеңиң куралдарының кемчөөлү 423 миллиард рубльден 773 миллиард рубль чедир, азы 80 ажыг хуу көүдөз.

Ажыл-агыйны өргөп бажырамы өзе тургузарының бол-гаш ажил-агый, культура тургузушкунуңа өвилдешкен республикаларын ролун бедириниң таллазы-биле хемчег-лериң сөөлү чылдары бистин чуртка чорутканы-биле хол-башты өвилдешкен республикаларын күрүне бюджеттерди оза улау-биле өскөн. Эвилдешкен республикаларын бю-джеттериниң нити кемчөөлү 1955 чылда 141 миллиард рубль турганында 1960 чылда 388 миллиард рубль чедир көү-дөз, а ССРЭ-ниң күрүне бюджетинде оларын нити дензала ол-ла үениң дургузунда 26-дан 52 хуу чедир өскөн.

Бистин күрүнеңиң сая-хөзүңүн болгаш бюджетини бажынага баз тургустунуңа кыдыр-даа ажилластыр кү-рүне адыраар болуп дөп хөргөңиниң чокка чугулап болуп. Совет бюджетин тургустунуңа киргүчү болза бюджеттин оргуларын оон чарыгалдарында дөмөйлөп хой болуп турары болуп. Бажың сая-хөө-кредит болгаш ашма-хөргөңини бистин планнамыс коммунист тургузушкунуңа планна-рын боттандырыңа, сарын сая-хөө куралдары-биле чөгүрү өйүндө болгаш долузу-биле хандырыңа өргөжөк чугула чүдө болуп турар.

ССРЭ-ниң күрүне бюджетин тайың ажил-агый болгаш культура тургузушкунуңа бюджет болуп. Оң хой нуруу-зу, бүтү чарыгалдарың бөжиниң барык дөрт кезин улус ажил-агыйны хөгжүдөргө, улустун амьдыралының ите-рилдык болгаш культуруг денелин бедиринге ажил-лаатынып турар. Бистин бюджетиниң ашма-хөргөңини тодаргай-биле чөгүм кайнаар ажиллаатынып турарың?

Бюджеттин ашма-хөргөңиниң күсели-биле эвилдөр-үн, фабрикаларын, электростанцияларын тудушкуну-рын боттандырып, чазак сөксөткөдөр тургузуп, кур бол-гаш куруккан черлерин ажиллап кирип, чак техниканы хөгжүдөрүн болгаш ажиллап кирип хандырып, чуртта-га бажынары, мэдгалиннор, чурттагы чонун коммунал-амьдырал хандырылганың бодуругелерин тудуу, улус ажил-агыйны хөгжүдөрүн өске-даа чарыгалдарыңа ажил-лап турар. Оон-биле кады айтылган соругаларга чар-ыгалдар 1950 чылда ашма-хөргөңиниң ийи ажыг катан алып турар болгаш 1940 чылдында—5,6 катан хой болуп турар.

Чонун амьдыралының материалдык болгаш культуруг денелин бедиринге—школаларын, школа-интернаттарын, шөкө пазыны четтөрүп тургаларын албан черлерин тудары-га болгаш хандырып азыраңа, бүтү өрөдөлгө черлеринде халас өрөдөлгө, өрөнжикчелер стипендияларын талла-рыңа, чонун халас өмнөк хандырылганыңа, пенсияларга болгаш псебонелерге, өрткөн хөгжүдөрүн болгаш өске-даа соругаларга бюджеттен хой ашма-хөргөңини тускайла-тынып турар. 1960 чылда социал-культура хемчеглеринге бю-джеттен чарыгалдар 1950 чылдагы ашмаандырышыңдын 2,1 катан, 1940 чылдагы ашмаандырышыңдын алды катан алып турарың чугаалаарга-ла четчир.

Улус ажил-агыйны болгаш культураны хөгжүдөргө бю-джет куралдарының хой кезин уладырылганын, бистин күрүнеңиң тайың күш-ажылы болгаш чурттуң айыма чөк чоруп камгалап турар чөпөктөгү күштерин хандырып ажа-рыңа бодуну ашма-хөргөңиниң чамдызын билдир-гид чылдыгарының ужурунда чарыгалдар ужура таварышкан. Совет Эвилдеш тайың политиканы чайгылыш чокка бот-тандырылганын, чөпөктөгү күштериниң санын үргүчү кызы-рып турар. Чурттуң камгаламыңа чарыгалдарың бисте чыл бүрдө кызырып турарының ужуру бо-дур. Бюджетте ол чар-ыгалдар 1955 чылда 19,9 хуу турганында улау 1960 чылда 12,9 хуу болуп турар. 1960 чылдын январда ССРЭ-ниң Дэди Советиниң хүзөп алганы Хоойлуга дүшүрү чөп-сөктөгү күштерин чоруттуруп турар чаз улус кызырылгыш-кын чурттуң камгаламыңа чарыгалдарын улам кызырар ар-ганы бээр.

Социалист экономиканы хөгжүдөргө, чонун нитилег шүтүмү-биле хандырылганыңа болгаш өске-даа соругаларга бистин күрүнеңиң улау чарыгалдары хамкыты мурну-нда социалист ажил-агыйлан алдыар оргуларын күсели-биле хандырып турар. Ол оргулар үргүчү өзүп турар болгаш 1960 чылда 703 миллиард рубль азы бюджеттин бүтү куралдарының 90,9 хуу болуп турар. ССРЭ-ниң кү-рүне бюджетини оргуларын тургустунуңа бодунуң хузуунда оргуларын үндүрүглер талларын аргазы-биле чөп баз кирип турар.

Эштер! Чеди чыл пазының чылдарында социалист эконо-миканы шышын хөгжүлдөргө үндөңлөш күрүне бю-джетин улам ийи өөр алар. Будуругелер калыбышкыны-биле, күш-ажылың бодурукчулугуң чайгылыш чөк бедириниң-биле, продукцияны бөт-үеңиңиң чингөөшкөңи-биле база азы үндөңлөш улус ажил-агый чылдыгарының уламышкыны-биле холбашты социалист ажил-агыйлан кирип алышыңар улам өөр. Ол чорук улус ажил-агый-нын хөгжүдөргө болгаш чонун чагай байдалын бедирин-ге күрүнеңиң чарыгалдарын улам көүдөлдөр арганы бээр.

Экономиканы хөгжүдөргө чедип алдыңан чедипкинерин, сая-хөзүңү болгаш ашма-хөргөңин бажынамын ачкында Совет Эвилдеш амы байдалдарда ажилчынарын болгаш албан-хаакчыларын ажил төлөвиринде үндүрүглер тырттарын соксадырыңа бо чылыңа эгелеп кириптеринге өргөжөк чугула куралдарың болуп турар.

Октябрьниң социалист Улут революцияны тилөөс сөө-лүндө үндүрүгелерин ролу принципалды-биле өскөргөн. Капиталист нитилеге ышкып үндүрүглер ажилчы чон-нарны немей мүчүлүгүн чөпөкө болуп турганында олар төөгүлө бир-ле дугаарында социалист тургузушкунга ба-рып болуп, чонун бодунуң өргө-ажытарыңа ажиллаатын-ган.

Бистин күрүнеңиң хөгжүлдениң мөөк мурнуңа үе-чалдарында чондан үндүрүглер социалист экономиканы хөгжүдөргө, совет улустун төөгүлүг чедипкинериниң чедип алгыны чугула ролду ойзаң.

Совет күрүне үндүрүг политиказыңа ангының тодоткай шүтүмүн чайгылыш чокка чорудуп келген. Капиталист идегеттерге хамарыштыр үндүрүглер коорайга болгаш кө-дөргө турган мүчүлүчү идегеттерин кызыгарының баз кызырыңа чөпөкө, оларын оргуларын кезин социали-ст тургузушкунуңа өргө-ажытарыңа таарыштыр эде ху-валарын аргазы кылдыр ажиллаатыңа. Ийиң политика ажилчы ангының болгаш таралчыларын өвилдиз бажы-ларынга, таралчы ажил-агыйларын коллективизастарыңа ниди болган.

Совет өргө-чарыгың дөгүндө келгениңиң баштайгы чылдарында элзон кыш чылдагыларын ужурунда чондан үндүрүг күрүне бюджетинге чөре элзон үлүг-хуулу турган. Ол үеде партия болгаш чазак улус ажил-агыйны, хамкыты мурнуңа бистин экономиканың үндөниң болуп аар үле-пүрүнү катан тургузарынча болгаш хөгжүдөрүнчө бүтү-ле күжөңишкенин уладырып турган. Ол сорулганы күү-сөдир төлөдө, чүгө аажок улау күш-ажылы күжөңишкени-нер эвес, харин чурттуң экономиканы хөгжүдөргө совет кижилерин хузуунда ашма-хөргөңиниң чамдызын сү-лөпү база негеттинип турган. Бодурустун экономиканы дашкыкыдан чөдөлөр болгаш чөшкөннөр чокка хөгжүлүп турганыны сактыр керек. Ол чөдөлөр болгаш чөшкөн-нөрин алдыр кертп шыдаас турган бис, ийиң ичаш ка-ра чангыс үер дээ—бистин иштиңи куралдарымыс, бю-джет иштиңи аргаларымыс бар турган. Совет улус оларын сө-циализмниң өргө-ажытарыңа экиң-биле ажиллаан-даа.

Улус ажил-агыйның өздөңнөниң болгаш социалист бү-дүрүгелерден оргуларын хөгжүлдөниң хире-чөгөөл-биле бюджеттен оргуларынга чөпөкө үндүрүгелерин улау-хуу-зу үргүчү кызырып келген.

Ади-чурттуң Улут дайының үеинде дайыны тилөөс-рин хандырыңа материалдык болгаш ашмаң хой кур-алдарын мө-вилдештир негеттинип турган. Чондан шериг үндүрүгү түр белте тургускан, а ол ишкеш өске-даа чамдык үндүрүгелерин бестик турган. Ади-чурттуң Улут дайыны доогулап сөлүгө шериг үндүрүгү 1945 чылда өскөкөн.

Партия болгаш чазак ажилчы чоннарны дугайында сал-гы салышыңын илергелештир, чондан үндүрүгелер чигедирин уламышкыны чайгылыш чокка чорудуп турар. ССРЭ-ниң Дэди Советиниң 1953 чылда хүзөп алган Хоойлуга боугар колхозчуларын кээсе ажил-агый үндүрү-гүн кемчөөлү 2,5 катан эвөөш. Очк-ажык үндүрүгү то-доткай санын үндүрүг оналгас алам кемчөөлү бедир-риниң болгаш хемчөөлөдөр чигедириниң аргам-биле дэ-разында чылдары кызырган, бот, чангыс болгаш эвөөш өг-бүлелиң хамалтыларын үндүрүг тырттарын ажилчы чон-нарнын элзон кезөөн хостан. Ол хемчеглерин түнелинде чылда чондан үндүрүглер 13 миллиард рубль эвөөш.

Чондан тыртат үндүрүгелерин чигедирин-биле чөргө-лөш-төр,

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ илеткелиниң уланчызы

Айттыганын кемчелер улут экономиктиг көдүрүшкүнүн, быжыг акша хуузага үнөндө чоруттугун турар болгаш коммунисттик нийтилединиң тургузушкунунда чедип алдыганын чедикшилериниң түнөсөл болур.

Өрткөктөрүн кемчелерниң өскөртүр чорук совет рубльди улам-на быжыдар. Чорудуп турар кемчелер камналганын корум-чурумун улам илай негиздеринге болгаш ажыл-агый-жы эвес база төгөчкөлөр чоруктуң калдыг-даа илередеринге удур бүгү улустун походуң калбарына база-ла улут ужу-дузалыг болур деп чүвени тускайлап демдегээр керек. Орукка көпөк чыдыра оңу чамдык кижилер керекке албас, өрткөк чорук баар ам ындай болбай. А кажан чаа акшалар үнүп келерге, көпөк ыччаар чеге чытпас, ол дөргө бир дээрлик өт-дир, мынчанга оңу мазмал а алдыр. Бүдүрүгелерин ажыл-агый чорудулааның рубльдиң болгаш көпөктүн ужу-дузалыг база улам өсөр, ол чорук материал, күш-ажыл болгаш акша хөргөндөргө чогуумчалыг ажылгаарына дузалап турар. Акшаның чыгыс кемчелери

улагаттыр чорук бүдүрүгелериниң жасас ажыл-агыйын чорудар талазы-биле күрүмениң чарыгдаларын кызырар арганы база бөрү болгаш улус ажыл-агыйына үчүттү бөдүрүчүдөр. Ол чорук рубльдиң чарыгалы даш улам-на тода болгаш шыгчыны негачча болурун саң-лаа органнардыан болурун ээлчөндө негеп турар.

Устүндө айткан кемчелер-биле хары угда чорудар даштыкы акшаларга хамаарыштыр рубльдиң үнөсүн өскөртүрүшкүндө кирүүнөргө-даа, Совет Эвилелинге-даа каржаны дадыткыс.

Айттыганын кемчелер совет акша системаны улам илай сайыраңгайдырарына, ажыл-агый санажылганын быжыдарына, бүгү ажыл-агый чорудулааның хумагалалдыг чорукту улам-на негиздеринге, совет рубльдиң салдыг адыкчы арганын бедилерине дузалап болгаш өске кемчелер-биле кады бистин чуртувустун социалисттик экономикамын чедикшилериниң хөгжүдөсүнө, улустуң чаагай байдалында көдүрүлүгө дузалаар апаар.

V.

Чоннуң хереглел барааннарын бүдүрерин бүгү кемчелер-биле калбартыр

Штер депутаттар! Ундуртулгерт тырттарын соксадыр көрдүнгө-биле болгаш ажылчы чоннарын оругдалары өскөргө-биле холбаштыр чоннуң салдыг амыр арганы дык өсөр. Ол чорук рынокка бараан курлавырларын улуу-биле көвүдөдирин негээр.

Чоннуң хереглел барааннарын бүдүрерин көвүдөдир талазы-биле улут кемчелерини сөөлү чыдарда бистин чуртувуска боттандырган.

Чедип чыкканында чик болгаш аш-чем улустунуң улуу-биле хөгжүдери көрдүнгөни билер болгай силер. Контроль чургайларын боттуар улус ажыл-агыйына нийтизи-биле демелдей алырга, чик болгаш аш-чем улустунуң капитал салымшыкының өзүлдөсүнүн улам бедик төйлөлери бисте көрдүнгө. Ол адырларга чаа бүдүрүгө күчүдери тургузарына 80—85 миллиард кире, тодаргайлаарга өрткөк чеди чыдарлааныңа бодарга ийи ажыг калап хей рубльди төлөвүдө. Чоннуң хереглел барааннарын бүдүрерин 1958 чылда деңгем-биле алырга 62—65 хуу көвүдөдир көрдүнгө.

Чоннуң хереглел барааннарын бүдүрериниң өзүлдөсүнүн кемчелери чедип чыкканы-биле көрдүнгө чыда ортумак онаалгалардан ажып турар. 1959 чылда чоңа садыгларын биле пландан дашкаар 21 миллиард рубльдиң улустуң болгаш аш-чем барааннарын бүдүрүп үндүргөн. Баштайгы ийи чылда чедип чыкканын контроль чургайларында көрдүнгө онаалгалардан ажып 400 миллион ажыг метр пөстү болгаш 24 миллион эш идикти немей бүдүрүп үндүргөн турар.

1960 чылда план өзүгээр 7,9 миллиард погон метр (6,3 миллиард дөрбөчөк метр) пөстү бүдүрүп турар. Ол дөргө Францияда, Англияда болгаш ГФР-де бүдүрүп турарына каттай алырга оң хей-дур. Дүктөн болгаш хендирден пөстери, гайм-лаа капиталисттик чуртуу болаарга, дык хейни бисте боттуар үндүрүп турар. Чоннуң кижилер бүдүрүгө онааштыр санаарга өскөртүр ашылгаш талазы-биле бисте чуртувус амгы үедө Италияны өрткөк, Францияны четкен, а чорук үндөрт чыл иштиде ГФР-ни болгаш Англияны чедер бис.

Аш-чем улустуң чедикшилериниң-биле хөгжүп турар. Эрткен чылдын бистин чуртувуска 6 миллион тонна чигири бүдүрүп үндүргөн. Ол дөргө, Англияда, Францияда, ГФР-де, Италияда, Австрияда, Бельгияда, Данияда болгаш Голландияда бүдүрүп турарына каттай алдыгандан оң хей болуп турар-дыр.

Бистин чуртувус чоңуңуң тарга талазы-биле херегледи бүгү-биле хандыртканын турар, ногаалар-биле хандырыла дык өскөргө—бо бисте ам шагда-ла кызыгаарлар кире холвар чүве өсө алганд. Бистин ажыл-агыйымыздык моон сонгаары хөгжүдөсүнүн үнөндө ногааларыңа база ол ышкын кат-чымдыктерин ассортиментин болгаш оларны бүдүрериниң база ажылдап кызырынын шынарын бүгү кемчелер-биле калбарыры болгаш өскөдөр өрткөк чуртуу.

Мал саржаан кижилер бүдүрүгө онааштыр бүдүрер талазы-биле Совет Эвилели 1959 чылда-ла Каттышкан Штаттарын ашкан. Сүттү болгаш сүт продуктуларын бүдүрер талазы-биле оларны бис келир чымын, а чигир талазы-биле—1963 чылда чедер бис.

Эт талазы-биле бис эң-не бедик моондагы ажып өртөр ужурап бис, чүдө дөргө чоңуңуң кижилер бүдүрүгө онааштыр өт продуктуларын бүдүрер талазы-биле Каттышкан Штаттардан бис улуу-биле хождуп турар бис. Чедип чыкканы-биле алырга АКШ-ты бо талазы-биле чедер бис. Ыччалар-даа чуртувус кезде ажыл-агыйымын ажалдакчылар калбарган социалисттик чарыгына бедик социалисттик хуузагелерин алганнар. Бир эвес ол хуузагелер күсөттигенин турар бола, чедип чыкканын дургузунда бистин чуртувус Американы өт бүдүрер талазы-биле-даа база чедип чыдыр. Кохостар, совхозтар, республикалар оң шийтирилээр. Бир эвес бисте бар болуп турар бүгү-ле аргаларын болгаш курау-мырларын ажылдап, социалисттик хуузагелерин күсөттилерин хандыр болуваарга, бо чедип чыккан Совет Эвилели Американын Каттышкан Штаттарын өт бүдүрер талазы-биле база чедип болур. Бүгү-ле чүве ол сорулганы күсөдир ужурул кижилерин бистин органилап билиривесте амаар-жыр. Мынчанга, кохосторун, совхозтар ажылдакчыларын, агрономдарын, зоотехниктерин ортууңа органиластыг, массалыг ажылды бедик көдүрер керек.

Чоннуң хереглел барааннарын бүдүрериниң өзүлдөсүнө үндөсүлдөткөнгө, бараан саарылганын база дүргөн темпелерини хөгжүп турар. 1959 чылда үрүмөктө садар бараан саарылганы 709 миллиард 600 миллион рубль, азы 1958 чылда бодарга 47 миллиард 600 миллион рубль хей болган. Эрткен чылда бодарга, бо чымын чоңа бараанын барык 56 миллиард рубльге хейи сакап турар. Чоннуң төлөп шыдар хереглелин хандырына чедир санын бараан курлавырларын амгы үедө бисте бар.

Ундуртулгерт тырттарын соксадыр-биле холбаштыр ажылчыларын болгаш албан-хаакчыларын акша оругдалы бо чылдан эгелеш өсөр болгаш өчкөндө барып 1965 чылда 74 миллиард рубльге өсөр дөргөн демин чутаалаан болгай мен.

Ажылчыларын болгаш албан-хаакчыларын ажыл төлөвиринден ундуртулгерт тырттарын соксадыр чоннуң калбак көзөңүн материалдыг болгаш угаан-бодал совургаларынын өскөргө идиңи бөрү болгаш рыноктуң чик хөргөндөсүн улам илай калбарырына чедирер.

Бистин мурувусту—чоннуң өзүп турар хереглелериниң делүү-биле хандырар деп сорулга турар турар. Ол сорулганы мурунда планан турганга бодарга оранчок кыска хуузада шийтирилээр, аш-чеминиң-даа, улустунуң-даа барааннарын-биле—ажыл-бүрү өскөртүр, идик-хептер болгаш өскө-дө кылыглар-биле иштик рынокту додурар болап турар бис.

Бистин экономикамын чедикшилериниң хөгжүдөсүн чоннуң хереглел барааннарын бүдүрериниң хөгжүдөсүнүн темпелерин улам улуу-биле дүргөдөргө байдалды тургузуп турар. Чедип чыкканын доктаатылган онаалгаларын ажып күсөдир болгаш он-он болгаш чүс-чүс миллиард рубль немедде чымдаларыг болур, чоннуң материалдыг чаагай байдалын улам бедилеринге акша-хөргөндөсүн улам хейи-дө тускайлаар, чоннуң хереглел барааннарын бүдүрүп турар улустуң бүдүрүгелериниң тудуун дегеренгей-биле калбарып арганы күрүнгө бөрү дөргөн Коммунисттик партиянын XXI съездинге айтып турган болгай.

Чедип чыкканын баштайгы ийи чылдарының онаалгаларын

ажып күсөткөнгө түнөсүлдө алдыганы немедде чымдалар болза чигир, өт болгаш пөс-таавы улустунуң хөгжүдөсүнө капитал салымшыкыны 1959 болгаш 1960 чылдарда план өзүгээр көрдүнгө кемчелерден бир миллиард ажыг рубль чедир көвүдөдир арганы бисте берген.

Ыччаарга чигир улустунуң чаа күчүдери, өрткөк беш чыдыр иштидөсүнө болаарга, оң хейи ажылгаала кирерген, өт улустунуң—1958 чылга бодарга барык 4 каттап хейи ажылгаала кирерген дөргөн демдегээр чогуур.

Пөс-таавы улашпак идик улустунуң хөгжүдөсүнө, а ол ышкын ол адырларга чиг-өт баазаны алдыдарына бис болза, контроль чургайларда көрдүнгө капитал салымшыкынын кемчелерден дашкаар немедде чымдаларыңа күсөм-биле 25—30 миллиард кире рубльди чедип чыкканын дургузунда тускайлап шыдар бис. Балбак херегледиң барааннарын бүдүрериниң хөгжүдөсүнүн темпелерин дүргөдөдир чорук делегейге херегледиң эң-не бедик деңгемин чедип алдырының хуузагамын кызырына идиңи бөрү.

Чоннуң кижилер бүдүрүгө онааштыр ортумак хереглээр чорук дөргө—ажыл-бүрү нийтели системаларыг чуртурга кырат-ла дөмөй эвес уткамы болуп турар дөргөн демдегээр керек. Социалисттик күрүнгө ол дөргө чүгө бүгү нийтелидиң байлаан эвес, харын база нийтелидиң кижигү бургузунуң өзүлү-ла хереглел турарын тодаргайлап турар. Капиталисттик күрүнгө дугайында мычар чутаалап хоржок. Мында чоннуң кижилер бүдүрүгө онааштыр хереглелериниң ортумак нормалыны мөчүкчүлөр ангызын хейи-биле, төгөчкөл хереглел турары-даа, ажылчы чоннарын чедикмес кылдыр, харын угаан-дараанында адыралдыг байдал-биле хереглел турары-даа кирип турар.

Чедип чыкканын дургузунда чоннуң аш-чем талазы-биле хереглелин бүдүрү-биле хандырыныры сорулганын бис шийтирилээр болгаш чоңуңуң идик-хеп-биле четчир кылдыр хандырар бис. Чедип чыкканын төңүзүдө Совет Эвилели болза, чоннуң хереглелин хей-хей барааннарын кижилер бүдүрүгө онааштыр хереглелериниң талазы-биле Бармын Европанын эң-не сайыраңгай чурттарын чедер бөрү. Чедип чыкканын күсөттигенин соонда беш чылдык дургузунда чоннуң хереглел барааннарын, өң иштиде пөстери болгаш идиктерини чоннуң кижилер бүдүрүгө онааштыр хереглелериниң деңгемини талазы-биле Американын Каттышкан Штаттарын чедер болгаш оң соонда өртөр деп сорулганы салып турар бис.

Бо дөргө—политика болгаш күрүнгө талазы-биле өз улут ужу-дузалыг сорулга-дыр. Пөс-таавы болгаш идик фабрикаларын, химиктик волюклар, кымыл дөм болгаш бедик шымарыг болуур хереглелер бүдүрүп бүдүрүгө чедирерин тудурун хуузаларын кызырар талазы-биле улут ажылдарын кылыр, кемчелериниң ол чорударын бисте негетинип турар. Чик, пөс-таавы болгаш химия улустунуң хереглээр машина тудуушунуң дүргөн хөгжүдөр, улустунуң ол адырларын бедик бүдүрүкчүлүг машиналар-биле чогуур үнөндө хандырар керек.

Дараанында барааннарын Американын Каттышкан Штаттарында хереглел турар деннеди улам чоңуку хуузада өртөр төлөдө пөс-таавынын, идиктерин болгаш өске-даа барааннарын бүдүрерин улам илай калбартыр, бүдүрүп үндүрерин көвүдөдир талазы-биле тодаргай кемчелерини белектөөрини СЭКП Төп Комитеди болгаш СССР-ниң Министрлер Чөвүдөли Курулганга доктаар.

Калбак херегледиң барааннарын бүдүрерин дүргөн хөгжүдөсүнүн программанын боттандыры бистин чуртувуска аяккешилче орутка шийтирилг базы болур.

Штер! Чон дугайында сатыш салымшыкын социалисттик күрүнгөниң бүгү ажыл-чорудулаанында кезеде дөдө хоойлу болуп келген болгаш болуп-даа турар, моон сонгаар-даа болур. Чоннуң амыдыралын экижидериниң өргө-ажыктарын улустуңа боттурулушан, чүгө социалисттик күрүнгө чоңдан ундуртулгерт тырттарын соксадыр болур. Чондан ундуртулгерт тырттарын Совет Эвилелиниң соксадыр дугайында Хоойлуну хуузага амыр социализмин тилеттирбес амыдыралчы күжүңү, бодуңуң үнөңү чуртап төндүрүп чыгар капитализмден оң экономика болгаш соцаал талазы-биле маргалда чок артык күсөткөнүңүң база бир бүдүрүдиг хережиз болуур-дур.

Бистин чуртувуста ажылчылардан болгаш албан-хаакчылардан ундуртулгерт тырттарын соксадыр ышкын бистин чуртувустун улустарынын идиңи соцаалдыг шыларгай чаалап алышканын дугайың чоргаларыныкы чокка болгаш сатыш-сеткик өөрүгөй чутаалап болбас. Бо дөргө, кай-гамчык улут чаалап алышкын-дыр, өргөн өшүктөр!

Капиталисттик чурттарда чүп болуу турарын көрүп күрөңөр. Мында ундуртулгерт үргүлү өзүп, ажыл чок чорук өндөрлөп, өрткөк-үнөни дендин артаашканы болуп турар; күш-ажылдык кижилериниң даяртыгы хуңунге бөүрөк чок чорук; улус массаларга аар дараал болуп, оларын чыпшыр басып турар.

А бисте ажылчы чоннарын доктаатылган-даа, боттуг-даа ажыл төлөвирин чайгылыш чокка өзүп турар, амыл чок чорук шагда-ла улустуктанган болгаш кажан-даа каттал болбас. Бүгү совет кижилерини амыдыралы улам-на эки, улам-на чаагай болуп турар. Ундуртулгерт тырттарын соксадыр ышкын идиңи улут хережиз ам эгелеш кирип турар-дыр бис. А ол дөргө, совет хамаатыларын эң-не хей нуруузу боттарынын ажыл төлөвиринге чаа, эң-не боттуг немедден алыр, чоннуң хереглел барааннарын өрткөктөрүн чигидир талазы-биле чоруттугун турар кемчелерини түнөсүлдө бүгү-ле совет кижилериниң боттуг ажыл төлөвирин өсөр дөңгөн ол-дур.

Бистин чорутканымыс бүгү кемчелер болгаш силерге мөңү илеттеп турарын көрдүнгө чаа планнар бистин социал тургузувусту, бистин совет системанымыс капиталисттик тургузуудан онаагай ажыктыг кылдыр мылгалдырар турар. Чоннуң амыдыралынын эң-не бедик деңгемин капитализм хандырар турар дээр буржуаз политиктериниң болгаш философчуларын нугуудуң бистер херек кырында, амыдыралчы бодуңуң фактыларына, бодуңуң күш-ажылчымыс-биле, бодуңуң чедикшилериниң-биле, практиканын боду-биле буруу шаал, сойгалап илередиң турар бис.

Кижиниң өзүлү-ла хереглел чорутуу херегледиң бүгү-ле чүдүдериң талазы-биле бистер Американын Каттышкан Штаттарынын—капиталисттик тамчык-ымдыг чоруктуң чижээ болган джир капиталисттик делегейин ол эң бай чуртувунуң бүдүрүгелериниң болгаш хереглелин деңгеминге өң чок-

ку келир үедө чедер бис дөргөн баа каттап демдегелекөп тур мен. Совет улус оңу чедип амыр дөргөңгө калдыг-даа чигишшикниң чок!

Ыччан бистер капитализм-биле чарышпа бисти чүү-даа моондактаас ажыл океанге шынал-ла үнүпкөсүм ышкын болур. Коммунизмге башымсыз улам-на, уламы-биле дүргөдөдир бис, чер делегейге эң дөргө чурттарына бүгү байдалдарын кижилерге капитализм эвес, а коммунизмин тургузуп бөзөрн кижилерге көргүсүшпаан, оон-биле оларнын ме-дерелинге эң-не ханы болгаш делегем херегленишкенин кийрер бис. Кижилер бүдүрүгүн талантыларын болгаш аргаларынын калбарына, улустарын чогадыкчы күштериниң бүрү чектелеринге бүгү байдалдарын чогуу-на коммунизм тургузуп турар.

Кижилерин аргалары болгаш күштери, социалисттик бүгү нийтелидиң энергияны калдыг-бир чыгыс кижиниң азы бүдүрүгениң чепсек-херекселдерин ээлөөн бөзүк кижилерини байырыкче улаанын турар эвес, а харын ол аргалар болгаш күштер бүгү улустун материалдыг болгаш угаан-бодал хереглелерин хандырынага ажылдакчыны турарын бүгү делегей ам кара-биле көрүп турар.

Совет улус бодун коммунизмин тургузары дөш демисеге делегейиң ажылчы ангызын, күш-ажылчы чоңуңу муракчы отряды кылдыр кезеде санал келген. Ол хуудууг, эң-не харымсалдыг рольду Совет Эвилели чедикшилерин күсөдир турар дөргөн бистин чуртувустун амыдыралы бодыткып, көргүзүп турар.

Совет Эвилелинде амыдыралдын деннеди үргүлү бедип, ажыл төлөвирин болгаш пенсия хандырылганы өзүп, үндүрүлгө тырттар чорук соксап, халас эмнеге болгаш культурамдырал хандырыла четкип калбарып турарын бүгү делегейин кижилер көргөш, социализм эң-не чүгөла айтырылдарын шийтирилээр, дардадан, ажыл чок болгаш түрөңг чоруктан адыралынын шын орун айтып турар дөргөңгө олар тодаргай бүзүрөп турарлар.

Бо дөргө, ажылчы чоннарын бисте кичэңгейип болгаш ынакшылы хандыкшыдып, делегейге СССР-ниң болгаш социалисттик бүгү чурттарыны ат-алдарын бедипип турар. Коммунизмин практика кырына тургузарына бистин чедикшилериниң ачында социализмин улут идеялары хей миллион чаа-чаа кижилерин угаан-бодалыкче болгаш чурктеринче орукту бодуңга улам күштүү-биле ажылдып ап турар.

Коммунизмин идеяларын дайын-биле негеттербес бис. Чок! Бистин практикамыс, коммунизмин тодаргай чедикшилерин; коммунизмин амыдыралга боттанып турар идеялар кижилерин медресинче хандал кирип, оларын салым-бодалын оттуруп, кижиниң бүрүн хосталырына болгаш кижилериниң материалдык база угаан-бодал бүгү хереглелерин хандырынага кара чыгыс орун—ол дөргө, коммунизмин оруу, капитализмин тергилдеңгө улур демиселдин оруу, ажылчы ангызын тилелгенниң оруу, мөчүкчү тургузувунуң бедергеп чөптүг эвес чорудан күш-ажылчы чоңуңу хосталырынын болгаш тилелгенниң оруу дөргөн көргүтүр.

Социалисттик идеологияны ат-аддарынын болгаш саддарынын өзүлдөсүнөн империализмин камгалакчылары кортушпаан, бистин чедикшилериниң чыгырып мыттаваан, оларын тырык көрүңкүчө ышкын хажыдарын оралдакып, совет боттуг шын чорукту нугуудеп турарлар. Идиңи болза-даа, хүнүң адым-биле дугал болбасы ышкын, шыныг чорукту улустардан чыгырып болбас болгай. Коммунизмин шыныг чорукту бүгү-ле моондактарын тилеп өртүшпаан, орукту ажылдып ап турар.

Чаа амыдыралдын тургузушкунунга Совет Эвилелиниң чедикшилерини бүгү улустарын амыдыралына болгаш демиселдине, хөгжүдөсүнүн бүгү төгүдүгү чорудулааныга кай-гамчык улут чаагай саддарын чедирип келген болгаш чедирип турар.

«Бир эвес кижиниң чуртталганына таарымчалыг кылдыр амыдыралдык элөөн бедик деннелин капиталисттик чурттарын ажылчы ангыларын хей нуруузуна коммунизм санаадап болуу дег-үе-шаг чедип келир болза, черде дык берге байдал тыптып келир» деп, буржуаз экономист Гювер шаанда бижээн.

Ийе, ам идиңи үе келген, чүд дөргө социалисттик чурттарга бодуңуң тургузувунуң бодыкатынгамынын баштайгы хүнеринде эгелеш-ле кижилерге оң берген политикти болгаш социал маргыш чок артык күштерге неместир социализм, коммунизм ол кижилерге улам-на хей материалдык болгаш угаан-бодалдын чаагай чүдүдериңиң берип турар.

Капитализм болза амыдыралчы чаа идеяларын көдүрер болгаш хөгжүдөсүн тодаргай перспективаны хандырар шыкк чок дөргөңгө бүдүрер турар кижилер бистин планеттамыс улам-на көвүдөп бар чыдар. Социализм болза харын экономикамын, артемин болгаш культураны чедикшилеринге чедирип, кижилериниң таланттарынын болгаш чогадыкчы аргамержидериниң бүгү талазыг хөгжүдөсүнө идиң берип, чедиктепип турар нийтелиди тургузуп турар. Ол бүгү дөргө империализмин туртуштарын кайлаш чок кошкадып, бүгү делегейге социалисттик идеяларын тилелерин эң-не таарымчалыг байдалдарын тургузуп турар болбайн аан.

Империализмин идеологияны болза херегледиң чүдүдериң бүдүрер талазы-биле олар бистерин ажып турар, капиталисттик чурттарга болаарга, херегледиң чүдүдериң бистерин эгешти бүдүрүп турар дөргөңгө дугайын үргүлү алдыр-жып турганнар. Ыччаарга ол дөргө бистин улустуңуң дугайында империалисттерин болгаш оларын агенттериниң сатыш салымшыкынын илередиң черде ол эвес болуур ийиң. Чок! Коммунисттик партия кара чыгыс шык Ленинчи ула-нышкындан ойталанып, бүдүрүгенин чепсек-херекселдерин бүдүрер талазы-биле ала-чурт улустунуң хөгжүдөсүн, харын чик улустунуң хөгжүдөсүн оруу-биле бөзөр дөш олар Совет күрүнгө кошканынче бистерин күжөңкешиниң чыгап турганнар. Империалисттер болгаш бистин чуртувустун иштиде оларын агенттары Совет Эвилелин капиталисттик чурттардан үргүлүк жокуданышкына таарыштырып, социализм хөгжүдөсүн хей чылдарда моондактарын күжөөнөр, чүдө дөргө бүдүрүгенин чепсек-херекселдерин бүдүрер бодуңуң улустарын тургузайн тургаш бурунгаар черле шим-чөшкөн чок болур, херегледиң чүдүдериң бүдүрүгү дег-үе улустуңуң.

пүрүп тургузар арганы база чок деп чүве кижилер бүдүрүгө бидирер. Ам ол үе-чаданы өрткөк бис. Совет Эвилели уламы өзүп болгаш быжыгып турар өң-не бирги чөргөңгө база бедик хөгжүдөдир аар индустриализм.

Совет Эвилелиниң Чепсектик Күштерин дагыш уштуп бир-ригге кызырар дугайында СССР-ниң Дөдө Совети шийтирп хуузага алганынын соонда империалисттик хардакчылар болза чепсектик күштерин уштуп бириге кызырар алырга безин Совет Эвилелиниң адыр күчүгү чүгө элөөн эвес, харын улам-на өсөр деп чүве Хрущевтуң илеткелиде тодаргай чутаалап-тылган-дыр деп күжөңкешиниң алдыржып турар апарганнар.

А чүпү күзөөн силер, дөргилер! Империалисттик араатаннарын мурунуга кошкып болуру-вустуң дугайын кажан-даа чутаалаван болгаш чутаалавай турар болгай-ла бис. Бистерин кезеде артык күштерин болур, Совет Эвилели-биле деңгөргө элөөн күчүлүг үлетпүр-лүт, идиңи болганда, чепселенишкенин элөөн күчүлүг чепсектерин болур дөш олар бистерин метечи оруу-биле угадарын күжөөр болбайн аан. Ыччан үе-шаг бисте болу-пун негелделерин албадар апар турган ийиң. Ыччаарга империалисттерге идиңи үе деңгө элөөн кылдыр өртө берген.

Чондан ундуртулгерт тырттарын оң олталар, бистин армиямын кызырар турар бис, мычалажык бистин адыр күчүгө чыл тулум-на, ай тулум-на, хүн тулум-на өзүп турар. Чепсектик күштерге чарыгдаларын кызырарынын политика-дын чорудар төлөдө, бүгү-ле аргаларын, таарымчалыг бүгү-ле байдаларын бис, ол дөргө бистин чуртувустун камгала-ныр арганын калдыг-даа чөргөңгө кошкатып турар, экономикамын хөгжүдөсүнө, бүдүрүгениң чепсек-херекселдерин-даа, херегледиң чүдүдериң-даа бүдүрүгениң Совет Эвилелинин улам илай өң дүргөдөсүнүн боттандырылганын моондактаас.

Чепселенишкенин өңдө бүдүрүгенин арганы-биле Совет Эвилелиниң экономикамын хөгжүдөсүн моондактап шы-даас силер! деп, дөргөн империалисттерге кезеде чутаалап келген болгаш чутаалап турар бис. Ыччаарга ам дөргө ка-жангымындан-даа артык дүргөн эргижирер турар чепселенишкениңе аажок хей хөргөндөргө бистин үнөсө угаан-сарымы чок чарыдап болбас деп, чыгыс бөдүңү шыныг чорукту билип амыр үе келген.

Тайбын кожа-хөлбө турарынын

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Совет Эвлюелиниң улустары коммунизм тургузушунун өндүрүшү программаны амдыралга боттандырышкан, бүдүрүчү күштерин хөгжүдүргө болгаш ажылчы чоннарың чагай байдалын беддеринге шыларгантай чаз-чаа чедипкинери чедип алган.

Бистин чуртувустун ажыл-агыйы улуг көдүрүшкүндө туруп турар Улетпур продукциянын бүдүрүшүндө улустарың ады чыдарыңа дүргүзүндө барык ийи катап өскөн. Коммунист партияның алган кемчелдериниң чедипкинерин боттатканының түнелинде көдө ажыл-агый билик темпери-биле хөгжүп турар. ССРЭ-ниң национал орулгазы 1953 чыл-биле дөңсөөгө, 1959 чылда 1,8 катап көдүрүшкөн. Нияттин бүдүрүлгениң өзүлдегине дүштүр, ол чыдарыңа дүргүзүндө чонуну ашка орулгалары болгаш үрүмкөт сазар бараан саарылганы дика өскөн.

Улетпур болгаш көдө ажыл-агый продукциянын бүдүрүшү, национал орулганың болгаш аңа үндөйлөшкөн чонун орулгаларының баш үрүмкөт сазар бараан саарылганың кемчелдерин улам ийи өскөн чеди чылдың планында көргөн. Үрүмкөт сазар бараан саарылгалы 1965 чылда барык бир триллион бир чүс миллиард рубль болуп болгаш чеди чыл дүргүзүндө 1,6 катап көдүрүш.

Ажыл-агыйның болгаш ашка өргөлдөүсүн улуу-биле өскөн үезинде ашка единицаның улгаттыры, өрткөтүндө хөгжөүсүн өскөртүп тургаш, оң салдып алычы шындык улам беддериниң өржөк чутулды кететинин көргөн. Өрткөтүндө ашты туруп турар кемчел билик бүдүрүлгенин бараан саарылганың болгаш чонуну орулгалары агмышын-дан дыка чавыс турган чыдарыңа тургузганың болгаш совет экономияның чедип алган денелерине дүшпөс болу берген.

СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бо айтырларыңа чугаалажып көргөш, ашка единицаның салдып алычы шындык 196 чылдың өргөлдөүсүн 10 катап өскөдөрүн, ашка рубльдин алдын шынарын болгаш рубльдин даштыкы ашкаларга курс хамарыжыгазын беддерин доктааткан.

Ону холбаштыр 1961 чылдың январь 1-ден эгелеп чаз ашканың үлүрер, ыңчаарга бо үеде өргөлдөш чоруп турар эрги хевириниң ашканын чаз ашканың 1 рубльдин эрги ашканың 10 рубль болуп кылдыр чаз ашка-биле солдур. Оң-биле калы барааннарга бүтү өрткөтүндө, хөлөмдө тарифтерин, ашыл төлөвирин болгаш чонун өске-даа орулгалары, чонуну ашка шыгавырларын база шак ыңдыг байдал-биле эле санаан турар. Аңа дүштүр чонуну күрүнеге төлөвирлери база өзөжөттүр.

Чаз өрткөтүндө үезинде чон болуңа ашыл төлөвирлери-биле болгаш өске-даа орулгалары-биле мурунда салдып ал турары хире саның барааннарын салдып ал шыдар. Коммуналың, транспорттуң, көрүлгениң болгаш өске-даа бүдүрүлгелерин, организацияларын өрткөтүр кемчел өскөртүлгенин мурунчу турганы ышкаш саның хөлөмдөлөрдүн база төлөп шыдар аргалык болур.

Ыңчангаш бо кемчелдер чорудары чонга-даа, күрүнеге даа котарал болдурбас.

Оң-ла үеде төлөдгелерин болгаш санажылгаларың бүтү техника-ны дыка бөдүңчүтүр, бүдүрүлгелерин, организацияларын касса ашканын чарыдалдыр кылдыр, улаус ажыл-агыйыңа үбүтү чорудары чыгар. Ашка белеткээрине күрүнең чарыдалдыр база үштөп ажыл катап кылдыр.

Ашка единицаның улгаттыры рубльдин болгаш көпөккөтүн ажыл-агыйга жүрү-дузалың улам беддер, улаус ажыл-агыйыңа бүтү адырларынга камалганың оң шыгың туруму дөш демиселди күштөлдөрүңгө дузалаар.

Ыңчангаш, өрткөтүндө кемчелдин өскөртүлгени болгаш рубльдин алдын шынарын беддерин чонуну болгаш күрүнең өрге-ажыгыңа дүштүр чорудуп турар.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында бо айтыргыңа талазы-биле көрүп турары болза:

— 1961 чылдың январь 1-ден эгелеш, 1, 3, 5, 10, 25, 50 болгаш 100 рубль үнелик чаз хевириниң ашка билеттерин база 1, 2, 3, 5, 10, 15 болгаш 20 көпөк үнелик чаз хевирини үрүмкөт чостарын болгаш 50 көпөк база 1 рубль үнелик чостарын өргөлдөш килерин-биле үндүрүр;

— эрги хевирин ашка билеттерин болгаш чостарын чаз хевириниң ашка билеттеринге болгаш чостарыңа эрги хевириниң ашканының 10 рубль чаз хевириниң ашканының 1 рубль болуп кылдыр 1961 чылдың апрель 1-ден өрй эвесте салур.

1961 чылдың бирги кварталыңа дүргүзүндө эрги хевириниң ашка билеттерин болгаш үрүмкөт чостарын одарыңа айткан үезинден олуну бирези кемчелди барымдалып күрүнең болгаш кооперативтиң бүтү бүдүрүлгелерин, организацияларын, албан черлери база маамаатлар бүтү төлөдгелерин талазы-биле калдыр-даа кызыгарлаашкын чокка хулаас алыр. Салымшыңнарга, агар болгаш санажылга сөйттарыңа килерин-биле эрги ашканы маамаатлардан, бүдүрүлгелерден болгаш организациялардан банкылар болгаш ажаалга кассалары база шак ыңдыг чурум-биле хулаас алыр.

Күрбаныңың албан черлери бирги кварталыңа дүргүзүндө эрги хевириниң ашка билеттерин болгаш үрүмкөт чостарын калдыр-даа моон-дак болгаш кызыгарлаашкын чокка чаз ашкага солдурчур чорудар. Ол орулга-биле Күрбаныңың тускай солдурчур пунктулары органицист-таан турар;

— чаз ашканы үндүрсени-биле төрөлөштүр бүтү-ле үрүмкөт салдып алыр болгаш мөң өрткөтүндө база бажым хөлөмдөлгөң кемчелдерин, коммуналың, транспорттуң, амдыралдың, көрүлгениң болгаш өске-даа бүтү хөлөмдөлгө тарифтерин 10-ну 1 болуп кылдыр эле санаар.

База шак ыңдыг байдал-биле, чаз дие 10-ну 1-ге, тарифтиң шы-лыңнарын, кылырның өрткөтүндө болгаш ашыл-төлөвирлерин, колхозчуларга ашка төлөвирлерин, ашка хандырылганың кемчелдерин, го-норарларын, пенсияларын, пособилерин, стипендияларын болгаш күш-ажылдык өске-даа хевириниң төлөвирлерин, чонга ашка төлөвирлерин эле санаан турар.

Барааннарга өрткөтүндө тарифтерин болгаш ашыл-төлөвирлерин шы-лыңнарын, пенсияларын, стипендияларын, чонуну өске-даа орулгаларын чогутур үеде эле санаарыңа болгаш чаз өрткөтүндө база ашыл-төлөвир-лерин шың таарыштарының харымсалганын бүдүрүлгелерин, органицистларын дүргүчүлүрүңа болгаш оларын үстүде турар органи-нарга дааскан;

— ССРЭ-ниң Сан Министерствосу, ССРЭ-ниң Күрбаныңы — ажаал-га хөлөмдөлгө болгаш Күрбаныңың албан черлеринде чонуну бүтү салымшыңнарын 1961 чылдың январь 1-де турганы-биле 10 рубль эрги ашканы бир рубль чаз ашка болуп кылдыр эле санаар.

Күрүнең 3 хулаусу сыйлашканың иштиги чөшкөнүнүн облига-цияларының айткан үезин болгаш чөшкөн талазы-биле ойнаашкы-нарын доктаатканың кемчелдерин бо-ла байдалды барымдалап эле санаар. 1961 чылдың январь 1-ниң сөзүндө күрүнең 3 хулаусу ойнаашканың иштиги чөшкөнүнүн облигацияларын сазарын болгаш са-дып алырын 200 рубль өрткөтү облигацияларын айткан үезин 20 рубль, 100 рубль өрткөтү облигацияларын айткан үезин 10 рубль болгаш турар кылдыр барымдалап чорудар.

Чонуну орутуңа бижидиле-биле тараткан облигацияларын база страхование түнерин болгаш орну эгиниң талээр страхование төлөвир-лериниң түнерин, а ол ышкаш аккредитивтер, шычылгелер, депонент сөттөрү ашкаларын артын, бүтү-ле хевирлерин өрлерин 10 рубльди 1 рубль болуп кылдыр эле санаар. Бир тээ моон мурунда чон 10 рубль-биле салдып ал турганы ышкаш ол-ла хире саның барааннарын чаз бир рубль-биле салдып алыр аргалык болур төлөдө ашка шыгавыр-ларын боттут үезин ол хевээр бүрүнү-биле артар;

— үндүрүлгелерин болгаш чымылдарын, страхование төлөвирлерин, кооператив болгаш хөй-ниги организацияларында калдыр жикек кем-челдер-биле доктаатканың кижигиң дадымыларын 10 рубльди 1 рубль болуп кылдыр эле санаар;

— күрне болгаш кооператив бүдүрүлгелериниң, организацияларын-ның, албан черлериниң болгаш колхозтарын кол болгаш өргөлдө фон-дуларының өрткөтүндө, а ол ышкаш оларын сая-хө болгаш чөзөли талазы-биле хулааскелерин 1961 чылдың январь 1-де турганын эле са-наарын чорудар;

— даштыкы ашкалар хамарыштыр совет рубльдин чаз курузун доктаатдыр болгаш рубльдин алдын шынарын беддер дугайында санал-дарын белеткээрин ССРЭ-ниң Сан министерствозунга, ССРЭ-ниң Күр-баныңа болгаш ССРЭ-ниң Күрбаныңыңа дааскан.

Совет Эвлюелиниң даштыкы күрүнеге тымыскан чөзөлдөрүнүн талазы-биле өрөан рубльдин чаз курузунга дүштүр эле санаарын чор-удар. Ол эле санажылгы ССРЭ-ге болгаш даштыкы күрүнегерге ка-рача чок болуп кылдыр чорудар.

Барааннарга, хөлөмдөлгө тарифтеринге, ашыл төлөвириниң, пенсия-ларын, пособилерин, стипендияларын, колхозчуларын колхозтар-дан алыр ашка төлөвирлериниң кемчелдеринге эле санажылганы бол-гаш чаз өрткөтүндө шың болуру дөш контроль хандырымы партия, совет болгаш професилер организацияларыңа СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели дааскан. Партия болгаш совет органыңа болза ашка солдурчур, өрткөтүндө болгаш чонуну орулгаларын эле санаарын күрүнең болгаш чонуну өрге-ажыктарын шыгың салып тургаш кылып чорударын хандыра ужураар.

Совет ашка системаны улам ийи саймыраңгайдыр талазы-биле чорудуп турар кемчелерин улуг ужур-дузалыг деп көрүшүш, бо кем-челер болза бот орулга-чарыгалыг чуруму улам ийи быжылгалары-га, бүтү ажыл-агыйыңа ажыл-чорудулга хумагалык болур чорукту улам улау-биле непертеринге, совет рубльдин салдып алычы шынды-кы беддеринге, ыңчангаш бистин чуртувустун социалисттик экономика-нын улам ийи хөгжүдүргө дузалаан турар деп, СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санап тур.

ССРЭ-ниң Дээди Сөвөдүниң V сессиязы

МАЙ 5-ТИН КӨЖӨЭКИ ХУРАЛЫ

Майның 5-те 17 шакта Кремль-дин Улуг ордузунга Националдар Сөвөдүниң болгаш Эвлюелиниң Сөвө-диниң көжөки каттышкан хуралы болган. Ажылчынарың болгаш албан-хавчыларын ажыл-төлөвир-лерин үндүрүлгелер тыртарын сок-садыр талазы-биле, ашыл хүнүн кызыр талазы-биле кемчелдерин ийи-биле деткип база совет улусту-тун материалдык чагай чоруну бед-дидер дугайында чаз салгың са-жымшың дөш Коммунист партия-га, Дээди Советке, Совет чазак-ка өөрүп четтиришкенин чугаалап турар тус-түс маамаатлардан болгаш ажылчы чоннар коллективтеринде сессияның адыңа телеграммалар келип турарын даргалакчы — На-ционалдар Сөвөдүниң даргазы, депу-тат Я. В. Писев дынаткан.

Воронезин, Киевтен, Ярославль-ден, Омсктен, Ленинградтан ал-дынган чамдык телеграммаларын Я. В. Писев номчан.

Оң соода эш Н. С. Хрущевтиң илеткелиниң талазы-биле санап бер-ишкини эгелеш. Депутат Н. Т. Малешикенига (Украин ССР) сөс бер-ген.

— Дээди Советтиң амгы сессия-зы бистин чуртуну амдыралдында кайтамчытыг болушкун болур — деп ол медөглөш.

Коммунизм тургузушкунунга бистин чуртуну улуг чедипкинери-ни эш Хрущевтиң илеткелинде көр-гүстүнгөн ажылчы чоннарың амы-дырал дептилин улам ийи беддер-иниң оруктары төлөвилеттинген деп Н. Т. Кальченко чугаалаан.

Бистин улаузуусу болуңу күрүне-ниң эгелешкенин бүрүтү чангыс өп-сеткилдиги деткип турар, чүте дээрге бистин партиястың болгаш чазавыстың боттандырып турары бүтү кемчелер болза бедик болгаш чагай сорулганы чедип алырын-че — кижиги төрөлгөтүн каян-да көрүп билбөөн материалдык болгаш амдыралдык саяш-сеткил талазы-биле ыңдыг байдалдарын совет кижилерге тургузарыңа уг-ланган дээрин совет улус эки бил-дир деп оратор медөглөш.

Чондан үндүрүлгелер тыртарын соксадыр дугайында сессияга чуга-алажып көрү-биле килерген Хоюлу боттатканың түнелинде Украин-аның ажылчынары болгаш албан-хавчылар бо чылдан эгелеп бе-зин дыка улуг немелде орулганы алыр, а чондан үндүрүлгелер тыр-тарын бүрүс дүргүрени-биле ол орул-га чылда 9 миллиард хире рубль болуп деп депутат Кальченко мед-өглөш.

Сөөлү неделяда Американын Каттышкан Штаттарының талазын-дан Совет Эвлюелиниң улау арэгреси үлгөдүшкенини кылып, өңчүк-чөңгөнчү арганы-биле чаз нары-лашкынынын бодуларын, улустар аразыңа бүтүрөшпөс чорукту непертериниң, тайбының херези үезин орадажып турарын украин улус бүтү совет кижилер ышкаш ханы килеңөөшкөн-биле каргап турар деп депутат Кальче-но медөглөш. Совет кызыгарларын үрөөр чоруктары кезеде уауткаан турарыңа АКШ-тың чазавы кемчелер алыр боор деп манап турар бис деп ол чугаалаан.

Ажылчы чоннарың материалдык болгаш саяш-сеткил талазы-биле херезелдерин бүрүн хандырыңа, улаустун амдырал денелин беддерине өржөк чутула байдалдарын тургузары болза Коммунист партия-ны болгаш Совет чазактын улуг сорулганы болур деп РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы орадалкы деп депутат А. И. Струев болуңу саналыңа медөглө-ш. Совет кижилер боттарының маадырдыг куш-ажылының үре-түндөлерин сеткил ханышкыны-биле көрүп турар деп ол чугаалаан.

Эл чорук оларын өртүп база чаа-ла маадырдыг чоруктарже көдүрүп турар.

Улаустун чагай байдалын улам ийи беддери-биле холбашкан то-наргай айтырларга оратор док-талаган. Манагыңа улус херезеленин барааннарының шынарын беддер-инге, материалдарын болгаш чиг-улаусу санап четпес каража-кога-тың рационалдыг ажылдары дөш кемселече улуг кичөөңгө салыры-ның өржөк чугуламын ол чугаа-лаан. Планаашканын кылдыр бед-дик шынарың чаз барааннарга чонуну улам өзүп турар херезелди болгаш мурунда дүргөн сатынып турган, а ам өржирөөн чамдык-дымалдарга херезелди кудулады-рын өөрөшп көрү чугула.

Н. С. Хрущев болуңу илеткелин-ге берген бүтү делегей байдалының үнелели-биле бүрүн чөшкөрөшкө-түн оратор илереткен.

Улаустун амдыралчы өрге-ажык-тарыңа бүрүн дүгүп турар ажыл-чынардан болгаш албан-хавчы-лардын үндүрүлгелер тыртарын сок-садыр дугайында Хоюлуңу хулаас кылдыр эш Струев саналаан.

— Ажылчынардан болгаш албан-хавчылардын үндүрүлгелер тыр-тарын соксадыр дугайында айтыр-ыңа

ны тургусканы болза бүтү делегей төөгүлүг ужур-дузалыг шыларга-гай шийтир болур деп депутат М. А. Ташевен (Казакстан) болуңу саналыңа медөглөш. Ол делегей-калбак харыларын тывар, ыңчан-гаш бүтү чурттарын куш-ажылчы-улаусу совет социалисттик тургузу-нун артык куштеринге база катап бүтүрөзүр.

Совет чыдарыңын иштинде Казак-станга индустриянын шапкын хө-жүдөсин тодаргайлап турар чам-дык сан-медөглөш эш Ташевен алап көргүскөн. Республикага 14 муң бүдүрүлгелер санаттынын тур-гар. Чеди чылда капитал салымчы-нынары эртен үе-биле денелерге дыка өзөр. Улаус ажыл-агыйың хөг-жүдүргө ай бүрүзүндө ортумаа-биле 1 миллиард 400 ажыл миллион рубль чарыгдатын.

Сөөлү беш чыл иштинде Казак-стан үш миллиард пуд тарааны кү-рүнеге дузаган. 1960 чылда та-рааның ийи чылдызын 1,5 мил-лиард пуд чедир болгаш тараа ө-дүрүренин талазы-биле 1965 чылга доктааткан денелени бо чылын че-дип алыр хүлөөлгөни республика-ның ажылчы чоннары алганын ор-атор медөглөш. Колхозтар болгаш совхозтар бо чылын чазын чажын тарыыр кымыл-тастың тарылга шол-дун 1 миллион гектардан азын өзөс көвүдүренин шийтирилээн. 800 миллион пуд тарааны бүдүрүр, кү-рүнеге дүжар болгаш сазар тала-зы-биле боттарының хүлөөлгөни Казакстаның көдө ажыл-агыйы-ның ажыл-ишчилери алдарың-биле күтүрүр.

Оң ийи Дээди Советтин амгы сессия-зыга чугаалажып көрү-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели-ниң килерген саналдары-биле улус-тур Казакстанга бо чылдың дертку кварталында беин ажылчынардан болгаш албан-хавчылардан 76 мил-лион рубльдиң үндүрүлгелерин алы-рын соксаатан турар деп эш Таше-вен чугаалаан. Казакстаның ажыл-чы чоннары боттарының күштерин харамнамай ажылдарын болгаш коммунизм тургузарынын улуг хер-өөңгө таланттыг салымшыңын килерин депутат бүтүрөткен.

— Бистин социалисттик Төрөң чуртувусу көпкөш дивес кичөөң-гөй-биле, аңа бедик чоругаралдык күзөл-соруу-биле бистин чазавы-стың баштыгынын илеткелин дилчеп арэтивне деп дараазыңа оратор, депутат Т. Я. Киселева (Белорус ССР) чугаалаан.

Ажылчылардан болгаш албан-хавчылардын үндүрүлгелер тыр-тарын соксадыр, ажыл хүнүн кызы-рары бистин чуртуну улаусу ажыл-агыйың хөгжүдүргөниң планын бот-тандырыңа чедип алдыңаң чедип-кинериниң, оң экономика-ны күчү-шымалың өзүлдегиниң түн-елинде болувар аргалык болганын депутат медөглөш. Совет чазактын бо саналдарын Дээди Совет болгаш бүтү совет улус чангыс өп-сеткил-диги деткөөн турары чизигиң чок.

Депутаттың уламчылааны болза, коммунисттик тургузушкунунуң улуг планын боттандырып турар совет улус быжык болгаш үргүчүлүдиги тайбының үндөүсүн-биле соунурап турар. Белорусияның ажылчы чо-нарны бүтү совет улус-биле калы чазактын даштыкы политика-нын чангыс өп-сеткилдиги чугулау-нуң, эш Хрущевтиң тайбының болгаш бүтү чурттарын улустарының ара-зыңа найыралдын өрге-ажым дөш могаг чок ажыл-чорудаларыңа кызыгар чок өөрүп четтирп турар.

Т. Я. Киселевтиң медөглөшө бол-за, каш-ла хонуктар эртерге гит-лержи Германияны чылча шапканы-ның хүнүндө бөр 15 чыл ою бо-лур. Улаус азыра эртен, ыңчал-даа Германия-биле тайбын, керези-ниге амдыга чедир-ле ат салың-маан. Ийиң байдал калчар-даа таарымча чок деп санап турар бис. Белорус улус өске бүтү улустар ышкаш база-ла герман милитаризминин болгаш өзжөргөк чоруктун катап тургустунуң турары-биле эштежип шыдавас. Фашистик эжелекчилер белорус улустыга санап четпес каража-кога-тың рационалдыг ажылдары дөш кемселече улуг кичөөңгө салыры-ның өржөк чугуламын ол чугаа-лаан. Планаашканын кылдыр бед-дик шынарың чаз барааннарга чонуну улам өзүп турар херезелди болгаш мурунда дүргөн сатынып турган, а ам өржирөөн чамдык-дымалдарга херезелди кудулады-рын өөрөшп көрү чугула.

Н. С. Хрущев болуңу илеткелин-ге берген бүтү делегей байдалының үнелели-биле бүрүн чөшкөрөшкө-түн оратор илереткен.

Улаустун амдыралчы өрге-ажык-тарыңа бүрүн дүгүп турар ажыл-чынардан болгаш албан-хавчы-лардын үндүрүлгелер тыртарын сок-садыр дугайында Хоюлуңу хулаас кылдыр эш Струев саналаан.

— Ажылчынардан болгаш албан-хавчылардын үндүрүлгелер тыр-тарын соксадыр дугайында айтыр-ыңа

Америк шериглериниң сойгалап илереттигени кара-туразында үл-гөдүшкениниң шийтирилди-биле ууурааның турарын депутат илереткен.

Оң соода П. И. Биков совет кижилериниң амдыралыңа чыл келген тудум кичээр эжиңиң турарын бодуңу шактарку хоорайы Коркинонун үдетер-чижөө-биле көр-гүскөн.

— Сөөлү он чыдарыңа дүргү-зүндө бистин коорайыстың чурт-талга фондузун ийден хөй катап калбарган — деп, депутат медө-глөш. — Бистин бүтү-ле хөмүр даш бүдүрүлгелериниң кызыртыңаң ашыл хүнүңче шлөчөөн. өң-биле калы ашыл төлөвир кудулазын, харын-даа дыка улгаткан. Корки-нонун ажылчы чоннарың хуу ажылгалында дыка хөй төлөвир-лар, өп-он муң радиопрөеминтер, 433 автомашиналар, 2500 мото-циклдар бар.

Уралдыг экскаватордыг чуга-аның доозарга болуңу сөтүк ула-рынын мурунда үндүрүп тыртарын соксадыр дугайында Хоюлу төлөвилени ийи-биле деткип, совет кижигиң чагай амдыралының дугайында доктаамал, могаг чок са-гыш салымшыңын дөш Коммуни-ст партиянын денелин Тээ Комму-нист болгаш Совет чазакка чүр-ектин ханымында өрүп четтүрөшп өдереткен.

Моон-биле көжөки хулаас дооз-ган. Майның 6-да сессия болуңу ажылын уламчылаан. (СЭТА).

Совет улус изии-биле деткип турар Кызыл тукут комбинатта

Кызыл тукут комбинатта бо чылдың бирги кварталында бүдү-рүлгө планын ийи продукция тала-зы-биле 104,3 хуу, барааның про-дукциянының 108,9 хуу күтүскөн. Ол ышкаш бүдүрүлгениң кварталда орулга планы 118 хуу күтүскөн.

Социалисттик чырык тилекчи, бүдүрүлгө бедик көргүзүлгөрдиг болган дараалыга комбинаттың коллектив СЭКП обкомунун, об-лукүскомун болгаш професилер об-комунун шилчир Кызыл тукут, СЭКП Кызыл хоорай комитетиниң болгаш хоорай Сөвөдүниң күсүкөмү-нүн шилчир Кызыл тукут тилеп алган. Коллектив Май бирини бай-ырдалыңа холбаштыр он ады муң рубль-биле база шыңгыган.

ССРЭ-ниң Дээди Сөвөдүниң бешки сессиязыңа эш Н. С. Хрущевтиң илеткелни радио дамчытар дык-наш, Коммунист партияның болгаш Совет чазактын политика-нын дараалык чырык даштыкыңаң улуг өөрүшкүлени илереткен.

Бүдүрүлгениң шунту чедтеринде радио-биле Никита Сергеевич Хру-щевтиң илеткелни кичөөңгөй даштыкыңаң, ашылды бүдүрүрү, продукцияның эки шынары дөш шөвөр холдыр туттунур хөлөмдү турган.

Хөп быжар цех. Коллективте пар-тияның секретары эш Митовниң үнү болук ажылчынар-биле беседа-ны эгелеш. Аңа чүве чугаалаан В. Боженко, В. Шуднев, В. Тресло-ва болгаш өске-ла эштер өрөөн сет-килин илеретип, улам эки ажыл-дарын хүлөөткөн.

Чурукта: дараалыга комбинаты-ның болук ажылчынары беседа үе-зинде. Фото С. Феонистовтуу.

Чоннуң көдүрүлүшкүнү

ЧАА-ХО.И. (Телефон-биле). ССРЭ-ниң Дээди Сөвөдүниң бешки сессия-зы Май 5-те ажылчынарың районун ажылчы чоннары баш бургунаар бил-дир алган. Ыңчангаш ону радиога дамчыдары, сессия калдыг айт-ырыңың чугаалажып ирги дээрин со-нуурган дыңнаарын чон четтикпей манап турган.

Хундускунуң 3 шак. Бистин Тө-рөң чуртувустун ийишымалы Мос-кван сессиянын ашылды дамчыда берген. Район төвүнүң бүдүрүлгө, албан черлериниң ажылчын, албан-хавчыларын Н. С. Хрущевтиң «Ажылчынардан болгаш албан-хав-чылардын үндүрүлгелер тыртарын сок-садыр болгаш совет улустун чагай байдалын беддеринге улаңгыл өске-даа кемчелер дугайында» илет-келни кайтамчытыг улуг өөрүшкү-лү биле дыңнаан.

